

Teorija racionalnog izbora i glasanje

- Determinizam ili slobodna volja?
- Društveni input → output u vidu glasanja
- “Crna kutija” u kojoj se donose odluke
- Izbor:
  - Glasati za neku od 2 ili 3 prihvatljive partije
  - Poništiti listić
  - Ne izaći na izbore
- Doprinos teorije racionalnog izbora

- Kombinacija ekonomske teorije racionalnog izbora i teorija o kolektivnoj akciji
- Kalkulacija maksimalnih benefita iz ponuđenih izbora
- Svaki “rezultat” ima benefit i/ili troškove
- Cost/benefits analiza
- *An Economic Theory of Democracy*, Anthony Downs
- *The Logic of Collective Action*, Mancur Olson

Šta znači “racionalno”?

- Racionalno:
  - Kako političari upotrebljavaju termin
  - Kako ekonomisti upotrebljavaju termin
- Definicija u Daunsovom teorijskom okviru:
  - Racionalno je nastojati postići ciljeve na najrazumniji mogući način (reasonable),
  - Najrazumije je kada se bira onaj način postizanja ciljeva, koji, u skladu sa dostupnim informacijama, podrazumijeva najmanje ulaganje sredstava (input) kojim se postiže najveći rezultat (output)

- Maksimizacija koristi:
- “Korist”:
  - razlika u dobitku između odbačene i prihvaćene opcije
- Dodatni kriterijumi racionalnosti:
  - Da je pojedinac u stanju da donese odluku u situaciji više ponuđenih opcija,
  - Da je u stanju da ih poređa po preferencijama
  - Da je odnos između opcija tranzitivan
  - Da će uvijek odabati opciju koji najviše preferira
  - Ukoliko ima isti izbor u različitim vremenskim presjecima, pod istim uslovima će uvijek donijeti istu odluku

- Problem pretpostavke informisanosti
- Dauns: racionalno mjeriti prema načinu donošenja odluke, ne prema ishodu
- Jedine “racionalne” motivacije su politička i ekonomska:
  - Porodični pritisak, klijentelizam, emotivna vezanost i slično vode tautologiji (nepolitički cilj)
- Ovo shvatanje su odbacili njegovi nasljednici

- Partije takođe “racionalne”
- Office seekers
- Ideologije i programi samo sredstva za prikupljanje podrške
- Ciničan pogled na politiku – vlast može efikasno voditi društvo i raditi u cilju dobrobiti stanovništva, a da joj to uopšte nije primaran cilj
- Društvena funkcija – sporedni, a ne glavni cilj

- Lista koraka:
  - 1) Evaluacija rada partije na vlasti – koju korist može donijeti ako ostane na toj poziciji?
  - 2) Evaluacija potencijala opozicije – koju korist može donijeti ako osvoji vlast?
  - 3) Ako nema razlike – logičan ishod je apstinencija
- Podsjetnik:
  - 1) Bazična motivacija birača je da ostvari dobit
  - 2) Glasanje košta

- Problem “koalicije manjina”
- Vladajuća partija će zauzeti većinska stanovišta po svim važnim pitanjima
- Pitanja nisu jednako važna svima
- Birači doživljavaju intenzivnijim ona pitanja u kojima su u manjini

	Progresivno oporezivanje	Ukidanje smrtne kazne	Zaštita životne sredine
Birač A	+	+	-
Birač B	+	-	+
Birač C	-	+	-

- Zašto Daunsov model ne funkcioniše u stvarnosti?

Ideologija i partije

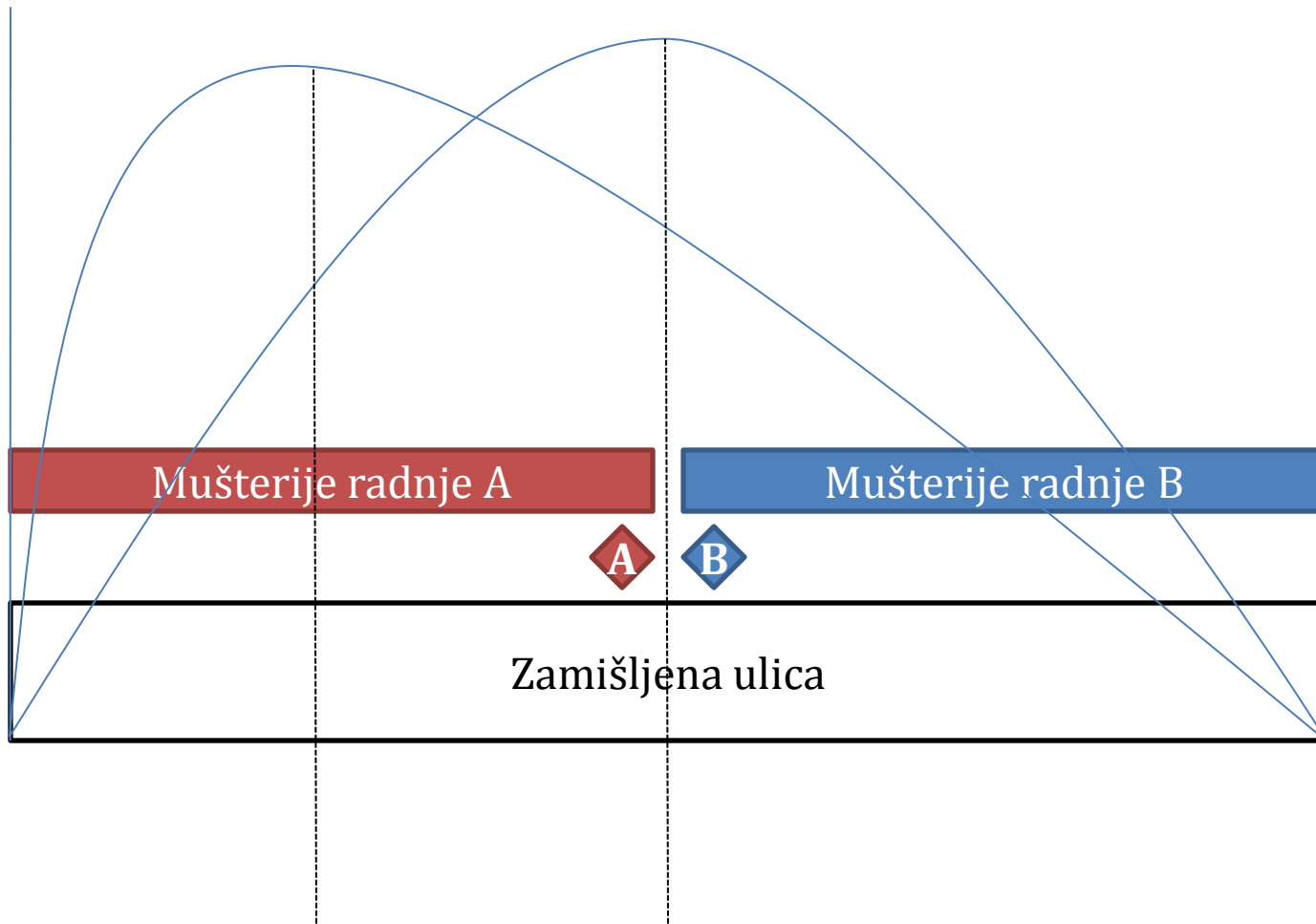
- “Parties only need ideologies because voters are uncertain”
- Ideologije kao heurističke prečice za pridobijanje glasova
- Konzistentnost tokom vremena
- Prostorni model (spatial model) iz ekonomije

Mušterije radnje A

Mušterije radnje B

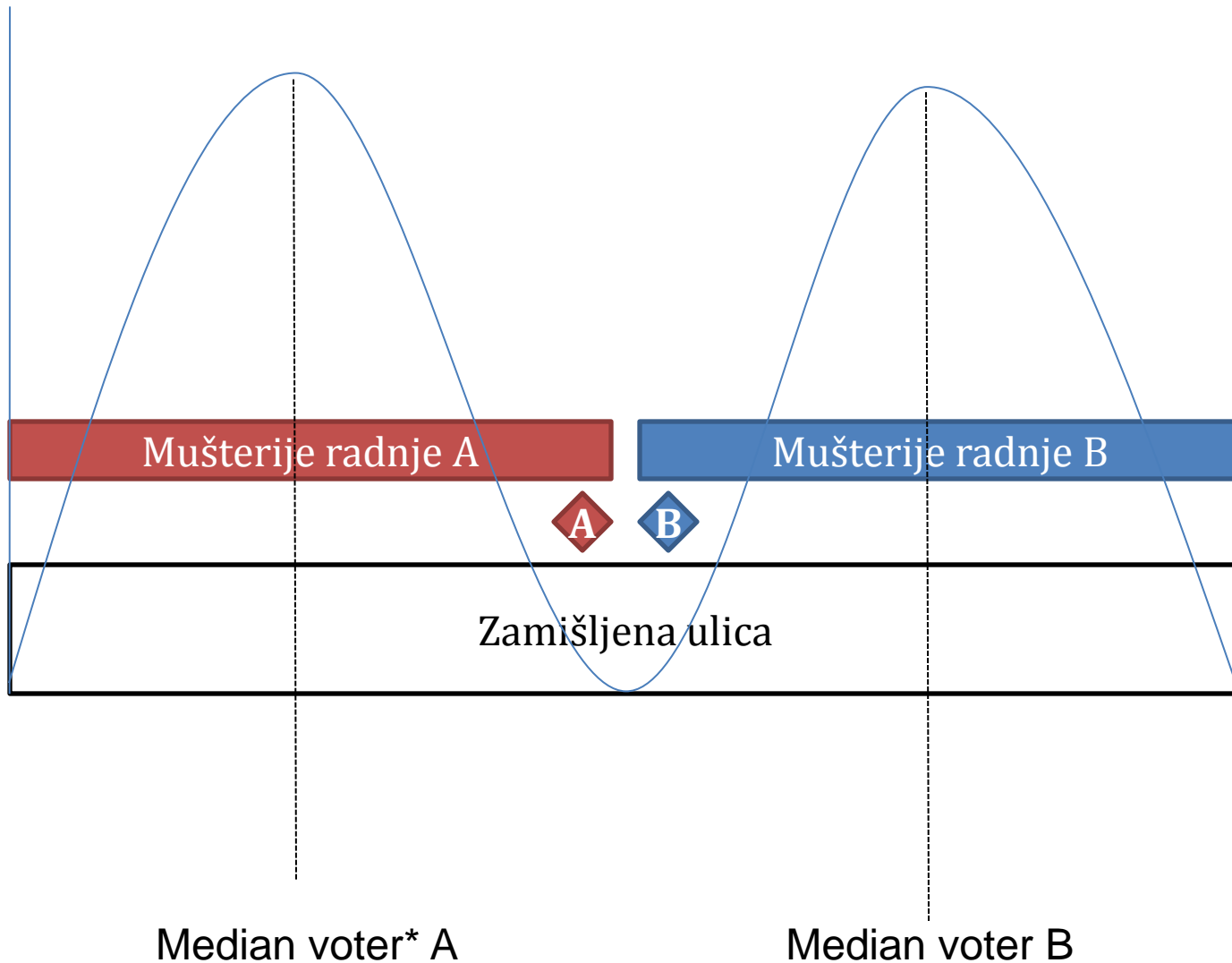

Zamišljena ulica

Median voter A

Median voter B

* Ne sasvim adekvatan prevod: prosječan birač

Paradox glasanja

- Ako su racionalni – birači nikada neće glasati
- Vjerovatnoća uticaja na ishod x vrijednost ishoda
- Primjer:
- $1000 \text{ eur} \times .00001 = 1 \text{ cent}$
- Dok god “trošak” prelazi jedan cent, nije *racionalno* glasati

Odgovor na kritiku

- Glasanje ne košta
- Neglasanje košta
- Neglasanje košta demokratiju
- Postoje nenovčani podsticaji za glasanje
- Birači misle da mogu uticati na ishod
- Cijena žaljenja zbog neglasanja

Dometi teorije racionalnog izbora

- Pozicioniranje pojedinca u centar interesovanja (“otvaranje crne kutije”)
- Uticaj na dalji razvoj discipline:
  - Prostorni modeli
  - Interdisciplinarni pristup
- Prošireni teorijski okvir – klijentelističko glasanje

Logika kolektivne akcije

- Mancur Olson
- “free-rider” phenomenon
- Pojedinci u grupi koja je upućena na ostvarivanje zajedničkih interesa će biti podstaknuti na to da ne čine ništa
- Ako se ostvari pozitivan rezultat ionako će svi uživati benefite
- Problem zajedničkih interesa i javnih dobara